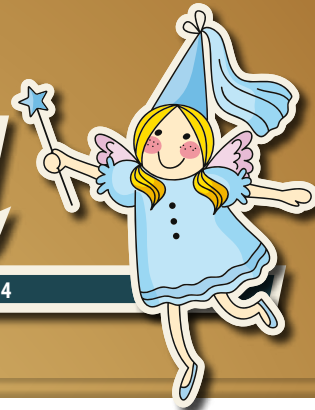

Najô ùczba

EDUKACYJNY DODÓWK DO „PÒMERANII”, NR 4 (76), ŁŻÉKWIAT 2014

WÉDANIÉ ÚDÉTKÓWIONÉ
PRZÉZ MINYSTRA
ADMINISTRACJI I CYFRIZACJI

Lucyna Reiter-Szcziget, Alicjô Pioch

Úczniowie gimnazjum

Widzelë wa Remùsa?

(prôca na 4 ùczbë, robionô metoda projektowã)

Céle ùczbë

Úczén:

- czëtô ze zrozmiénim kaszëbsczë tekstë,
- szukô wiadłów w tekstach,
- zapòznôwô sã z heroją romana *Żécë i przigòdë Remùsa* A. Majkòwsczégò,
- pòznô kòstrukcjã scygòwnégò lëstu,
- zabiérô głos w rozmówie, wëpòwiòdô swòje zdanié,
- rozmiéje sã pòsłużëc mediama do wëkònaniô nadóny robòtë,
- rozmiéje dokònac transfòrmacji tekstu pisónégò na jiné òrtë tekstów kùlturë,
- pòsługiwò sã słowarzama.

Metodë robòtë

- metoda projektowô
- robòta z lëteracczim tekstã
- kòrbiònka
- prôca ze słowarzama
- prôca w karnach
- robòta z mediama nad szëkòwanim scygòwnégò lëstu

Materiałë i didakticznë pòmòce

- wëjmczi tekstów z romana A. Majkòwsczégò
- przekładowé słowarze
- przistãp do kòmpùtrów i internetu
- przykładowé szlachòtë Remùsa
- mòdło scygòwnégò lëstu

CYG ùczbë

1. gòdzëna

Ò Remùsu na spòdlim Żécò i przigòd Remùsa

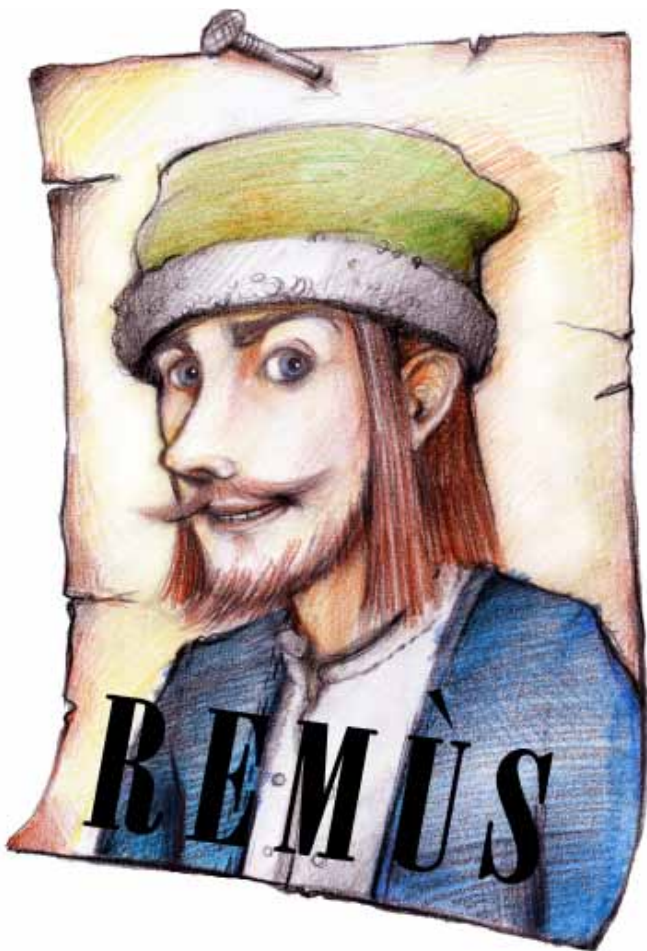
Úczniowie zapoznelë sã doma z I rozdzielã pierszégò dzëla romana („Òbëczaje Remùsa i lëdzkò ò nim ùdba”). Òsoblëwie mielë sã scygnãc nad wëjimkã, gdzie je òpisóny wëzdratk Remùsa.

1. Szkòłownicë czëtają na ùczbie jesz rôz òpisënk wëzdratkù bòhatera (tekst dlò kòzdegò ucznia).
2. Na spòdlim tekstu gòdają ò bòhaterze, bùdëją swój pòzdratk na pòstac.
3. Szkòlny dzeli ùczniów na 3 karna, te wëkònëją zadania:
  - karno 1: píše cv Remùsa,
  - karno 2: spòrządzò jegò pamiãcowi pòrtret (céchùje swój malënk – do tegò karna nòlëzi wëbrac ùczniów ùzoldnionëch plasticzno),
  - karno 3: szëkuje plakat pt. „Remùs – niédzysdniowi człowiek” (szukò wszëtczich apartnosców pòstacë, tak we wëzdratkù, jak i w zachòwanim i téż òbëczajach bòhatera, przëwòlëwò lëdzczë sãdë na jegò temat). Mòże òperowac tekstã, jak téz malënkama.
4. Prezentacjô robòtów wëkònónëch przez karna.

2. gòdzëna

Co Remùs przeskùrził, że szukelë gò přesczi szandarowie?

1. Prowadzonò je gòdka ò tim, że Remùs je szukóny przez přesczich žandarmów. Za co szandarowie tropią Remùsa? Nòpřódka ùczniowie próbùją wëzwëskac całą swòjã donëchczasowã wiëdzã ò Remùsu i jegò dzejanim, czasach zòbòrów, nastawienim Prësòków do ludu, i powiedzec òd se, za co Remùs mógł bëc szukóny przez přesczich szandarów.
2. Przëstãpienië do ùstanowieniù przewinów Remùsa. W tim cëlu ùczniowie zapòznòwają sã z wëjimkã romana (drëdži dzël, rozdz. XXVII òd słów „Remùs tu przed sądã kròlewskò-prësczim stojący...” do „Reszta je sprawã pòstãpòwaniù karnégò”).
3. Wszëtcë pòspòlno wëpisywają przewinë Remùsa (w pùnkтах), zapisywają je w zesziwkach.

3. i 4. gòdzëna

Scygòwny lëst za Remùsã

1. Ùczniowie czëtają infòrmacjã ò scygòwnym lësce.

Czãsto je to òrt pùblicznégò ògłosu przez prokùratora, że wëdòł nakòz doprowadzeniù do sòdzë zlecziñcë. W scygòwnym lësce colemało je szlachòta szukónégò (jegò òdjimk, malënk, czasã blòs pamiãcowi pòrtret), rozpòznaka i jiné wiadła, jezlë są znóné, a téz òrt przesprawë, ò jaczi je pòmëszlenié. W scygòwnym lësce je téz pòùka, gdzie nòlezi zgłosëc sprawã, czëj ùzdri sã zlecziñcã abò personã za nim szlachùjącã. Colemało je tam téz òstrzega przed karã za ùdzelenié pòmòcë abò za skriwanié taczì personë. Czëjbë zlecziñca mógł miec przë se barrí, to ò tim nòlezi téz w lësce napisac. Czasã pòdòwónò je téz infòrmacjò ò nòdgradze za wskòzanié mòla skriwaniù sã szukónégò, jezlë je òn osoblëwie niebezpiecznym przespròwcã.

2. W pòspòlny robòce szkòlny prowadzy do wëpùntkowanìù nòwòzniészich dzëłów scygòwnégò lëstu (zapisanië do zesziwków).

Scygòwny lëst zawiërò:

- 1) szlachòtã przespròwcë (òdjimk, malënk, pamiãcowi pòrtret),
- 2) rozpòznakã (z òsoblëwim bòczënkã na apartné znanczi pòstacë),
- 3) jiné wiadła (òbëczaje, zachòwania, przënãtë),
- 4) òrt przesprawë (za co je szukóny, ò co òskarżiwóny).

3. Szkòłownicë szëkùją scygòwny lëst za Remùsã. Ùczniowie są pòdzelonny na sztërë karna. Kòzde z nich szëkùje materiał do jednégo z dzëłów scygòwnégò lëstu. Robòta jidze w kòmpùtrowi salë.

4. Pò przëszëkòwanim materiału przez kòzde z karnów je òn przesyłóny do bazë (np. kòmpùtra szkòlnégò abò jinégò wëznaczonégò ùcznia), gdzie òstónie scalony i wëdrëkòwóny.

5. Domòcò robòta
Ùczniowie dostónã pò przëszëkòwónym pòspòlno scygòwnym lësce i jich zadanim bãdze òdpòwiedzec na niego přesczim szandaróm cwierdzaco.

Jolanta Piastowskô

Kwietny czas

Céle ùczbë

Ùczéń:

- pòznôwô pòzwë kwiatów i parłãczy je z òpisënkama,
- pòtrafi pòdzielëc kwiatë na latné i zymkòwé,
- wié, czedë w zakùnczeniach znankòwników piszemë i, y, ô, é,
- czëtô i słëchô ze zrozumieniem,
- szukô w teksce jistników i znankòwników,
- òkresliwô òrtë i lëczbë jistników, znankòwników,
- twòrzi pòjedińczą i wielną lëczbã jistników,
- òkresliwô rolã znankòwników we wiérzce,
- dziejô samòstójno i wespòtdzejô w karnie.

Metodë robòtë

- gòdka
- didakticznë jigrë – skòjarzenia
- robòta z tekstã
- wëzgòdzczi
- słowné cwiczënczi

Fòrmë robòtë

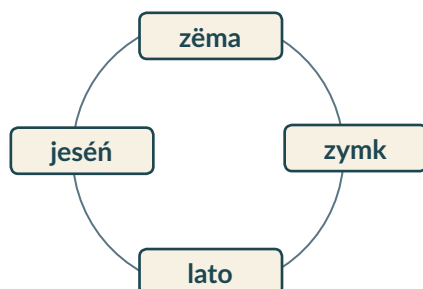
w karnach i òsòbno

Didakticznë pòmòce

- kòrta robòtë (malënczi kwiatów z pòzwama)
- tekst wiérztë S. Jankégò „Malowónô rozegracëjô”
- przekładowé słowarze
- zestòwk do wpisaniô jistników z pòdzélã na òrtë (jak w cwiczënkù 5)

CYG ùCZBĚ

1. Kòrbiònka z ùczniama ò czãdach rokù i jich òsoblëwëch znankach.
Zapisanié wszëtczich skòjarzeniów na kòle pòdzelonym na sztëré czãdë

2. Ze zymkã nôbarzi parłãczą sã kwiatë. Tedë do wëkònaniô w karnach cwiczënk (na kòrtach robòtë). Kòždë karno dostòwô kòrtã z òbròzkama kwiatów, chtërne nôlezi pòdpisac pòzwama wëbrónyma z zestòwka.

Pòzwë zymkòwëch kwiatów nôlezi pòdsztrichnac. Wszëtczé pòzwë je nót zapisac téz w pòlsczi wersji (przë ùżëcym słowarza). Karno, chtërno chùtczi wëkòno robòtã, dostòwô plusë.

tëlpón, pòkrãtnik, pòdsniëzka, mak, lëlijô, przëlesnica, sztëfmùterka, marzëbiònka, mòdròk, òchwatnik, lasny zwónk

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. Gòdka prowadzacô do ùstanowieniô tematu ùczbë, np. **Kwietny czas**, abò jiny temat wëmëszlony przez szkòtowników.
Zapisanié tematu i wklejenié do zesziwka kòrtë robòtë.

4. Zapòznanié z tekstã wiérztë.
(Òb czas czëtaniô tekstu przez szkòlnégò szkòłownicë pòdsztrëchiwają w tekstach pòzwë kwiatów pòkòzónèch rêchli na malènkach).

Stanistòw Janke Malowónô rozegracëjô

*Na tãce kòle lasa zymk i lato
przëròczëlë na bal pannë kwiatë*

*Ròczbã dostelë też kawalérze
jedny szlë pòmału, drëdži chize*

*Pierszò przëleca biôtò pòdsniézka
w nòrcëkù sadła cëchò jak mészka
Marzëbiónczi z lëstinkama
bùsznihtë sã zòłtima broszkama*

*Widzatë majewé lasné zwónczi
trzimatë sã czësto zberkù tãczy*

*Z zëta wëkùkiwatë mòdròczi
pòdkòrbiatë jim czerwioné maczi*

*W złotèch czòpùlinkach pòkrãtniczci
a za nima gnatë òchwatniczi*

*Jak wiater z wiejã zagròł do tuńca
kwiatë rëgnãtë do wëwijóńca*

*Słúnce òtemkło gãbã z redoscë
jãz do rena bawilë sã gòsce*

5. Pòdsztrëchniatë pòzwë kwiatów nòleži pòdzielëc na „pannë” (białczënégò òrtu) i „kawalérów” (chłòpsczégò òrtu).
Wpisanié jistników do zestòwka w pasowné place. Pòzni dofùlowanié zestòwka fòrmama pòjedinczi abò wielny lëczbë, jaczich we wiérzce ni ma.

Pòj. lëczba	Wielnò lëczba	Pòj. lëczba	Wielnò lëczba
Białgłòwsczi òrt		Chłòpszczi òrt	
pòdsniézka			lasné zwónczi
	marzëbiónczi		

6. Z tekstu wiérztë szkòłownicë wëpisywają jistniczi ze słowama, chtërne je òkresliwają (tu zapëtanié ò pòzwã dzëła mòwë).
Kòzđã pòrà nòleži pòzni zapisac w nazëwòczu pòjedinczi i wielny lëczbë.
(Robòtã robiã wszëtcë szkòłownicë razã na tòflë. Materiał pò dofùlowanim bãdże wëzdrzòł jak niżi).

Pòjedinczò lëczba		Wielnò lëczba	
Jistnik	Znankòwnik	Jistnik	Znankòwnik
pòdsniézka	biôtò	pòdsniézczci	biôté
broszka	zòłtò	broszczci	zòłté
zwónk	widzali	zwónczi	widzatlë
zwónk	majewi	zwónczi	majewé
zwónk	lasny	zwónczi	lasné
mak	czerwiony	maczi	czerwioné
czòpùlinka	złotò	czòpùlinczi	złoté
kawalér		kawalérze	
lato		lata	

Na bal szlë też kawalérze (jedny pòmalë, jiny chùtkò).
Zëbë ùdostac fòrmã chłòpskòpersonowégò òrtu we wielny lëczbie (bò takò nie wëstąpiła we wiérzce), szkòłownicë twòrzą do jistnika kawalérze znankòwnik òd słowa chùtkò. Wpisanié wszëtczich fòrmów do przedòstatny rëczci zestòwka.

A jaczé mòże bëc lato? – dopisanié wëmészlonégò znankòwnika w òstatny rëdze zestòwka, zëbë bëł też dzecny òrt.

7. Namëslenié sã nad zebrónyma w zestòwkù z cw. 6 òrtama. Zapisanié wszëtczich na tòflë i w zesziwkach. Analiza kùnòszków znankòwników w rozmajitèch òrtach. Wëcyganié przez szkòłowniców swiãdów i zapisanié wiadomòscë.

chłòpszczi òrt – kùnòszczi -i / -y
białgłòwsczi òrt – kùnòszk -ò
dzecny òrt – kùnòszk -é
chłòpskòpersonowi òrt – kùnòszk -i / -y
niéchłòpskòpersonowi òrt – kùnòszk -é

8. Ùstalenié razã z ùczniama, do czëgò w lirice słužã nagromadzenia taczich fòrmów, jak w zestòwkù z cw. 6 (np. nadanié pòkòzónémù òbrázowi plasticzi, farwë), i jakã òne mają pòzwã (epitetë).

9. Domòcò robòta.
Pòlét ùtożeniò i zapisaniò trzech zdaniów ze znankòwnikama: majewi, zòłtò, złoté.

Jastrĕ

Latos jedno z nŏwŏźniejszych swiąt chrzescĕjanŏw – Zmartwĕchwstaniĕ Pańszczĕ abŏ Wiŏlgŏnoc – przĕpŏdŏ w łĕkwiace. W kaszĕbsczi kŏlturze z dŏwnĕch czasŏw swiata te sã pŏzĕwŏnĕ Jastrama. Pŏcwierdzeniem tegŏ sã wielnĕ zwrotĕ, wĕrazenia, przĕstŏwia, w jaczich to sŏwŏwŏ fãksnĕrĕje. W nŏwikszym z kaszĕbsczi sŏwarzŏw, zrĕchtŏwŏnym przez ksãdza Bernarda Sĕchtã, mŏmĕ w t. II zĕwizsza *jastra* i *jastrĕ* – ŏba w znaczeniu Wiŏlgŏnoc. Sŏwŏwŏ to bĕło ũziwŏnĕ do nazwaniŏ czãdu przed swiãtama, ŏb czas swiãt i pŏ nich: *pŏ jastrzech, pŏ jastrach, na jastrĕ, w jastrĕ, przed jastri*. ũmŏlnionĕ w sŏwarzu przĕstŏwiĕ przepŏwiŏdajãcĕ wiadro brzĕmi: *Jak jastrĕ sã pŏznĕ, to i zĕma mdze pŏznŏ*. Niejedne zwrotĕ przĕbŏcziwajã ŏ swiãtecznĕch przĕnŏleŏnotach: *Na jastrĕ sã dĕgŏwcz; Na jastrĕ bãdzemĕ pŏ dĕgŏwkach chŏdzĕlĕ*. Ősobliwĕ wŏznŏ w regionalny tradicji bĕta wiadno *jastrowŏ wŏda*. Nadŏwelĕ ji magicznã mŏc: *Wczas reno w jastrĕ jidã lĕdze do jezora abo do rzĕczy za wŏdã. Ani donãd, ani nazŏd nie je wŏlno rozmawiac i sã ŏbzerac. Chto na jastrĕ przed wschŏdã stuńca ũmĕje sã w zdrŏjcu, w rzĕce abŏ jezorze, ten mdze caŏ rok zdrŏw jak rĕba, ten przyszczŏw nie dostŏnie. Dzĕwczãt, co sã w ti wŏdze ũmĕjã, nie ŏpŏli stuńce. Stronama nĕkajã w jastrĕ kŏnie i bĕdŏ do wŏdĕ, ŕebĕ nigdĕ nie chŏrzaŏ. Wszĕtcĕ i wszĕtkŏ w tim czãdze sã redĕje, co je widzĕc w zapisŏnym wierzeniu: *Na jastrĕ barank skŏcze we wschŏdajãcym stuńcu, abŏ stuńce samŏ skŏcze*. Sŏwŏwŏ mŏ tĕż swŏje ŏdzdrzadleniĕ w znankŏwnikowi fŏrmie – *jastrowi*. Mŏże tedĕ bĕc: *Jastrowŏ Niedzela* (Wielkanoc), *Jastrowi Pŏniedzŏtk* (drĕdŕĕ swiãto Wiŏldŕzinocĕ), *Jastrowŏ witrzniŏ* (rezurekcjŏ), *jastrowŏ jŏda* (swiãconĕ jestkŏ), *jastrowĕ jŏjkŏ, jastrowĕ piesnie*.*

Cekawĕ wiadŏta na tĕmã sŏwa *jastrĕ* mŏże wĕczĕtac w t. II *Sŏwarza Etimŏlogicznĕgŏ Kaszĕbiznĕ*, chtĕren pŏdŏwŏ, ŕe sŏwŏwŏ to je notĕrowŏnĕ w *Sŏwarzu kaszĕbsczi gwarŏw* B. Sĕchtĕ, *Sŏwarzu* F. Lorentza, *Sŏwarzu kaszĕbsczim* X. G. Pŏbŏcczĕgŏ, *Sŏwarzu jãzĕka pŏmŏrsczĕgŏ to je kaszĕbsczĕgŏ* S. Ramŏlta, *Sŏwarzu* A. Hilferdinga, *Dĕchŏwnĕch piesniach...* Sz. Krofeja, *Sŏwarzu prastŏwiańszim*. Sŏwŏwŏ przĕnŏleŏnĕ blŏs Sŏwianiznie nord.-zŏp. (pŏtabsczi, dŏlnoŏuzĕcczi, kaszĕbsczi), chrzescĕjańszci termin *jastry* pŏchŏdajãcy gwĕsno z germańszĕgŏ. Przĕswŏjĕniĕ sŏwa mŏgŏ miec sparŏczeniĕ z dziejnotã anglosasczi misji na dŏlno-niemiecczim zŏkrãŕim w VIII–IX w. Na Pŏmŏrzĕ sŏwŏwŏ mŏgŏ sã dostac za sprawã zŏpadnĕch sãsadŏw sŏwianŕszczi. Niejedny badĕrowie, np. Schuster-Ŗewc, wĕprowŏdzajã sŏwŏwŏ ŏd: *jastrit* – pŏchwŏtnŏ, jasno zdrzec, *jaster* – ŏstrowzĕrnĕ, jasnĕ wezdrzeniĕ, *jastor* – jasny, przezĕrny lĕft, *jastrivŏ* – ŏstri, przĕzdrzewny; ŏ zdrokŏ, wezdrzenim, *jastrit* – ŏstrowzĕrno patrzec.

Tedĕ wĕprowŏdzajã pierwŏsznĕ znaczeniĕ sŏwa jakno: jasny, wĕsŏwny; czãd rokŏ (corŏz jasnĕjszi) – zymk; zymkŏwĕ swiãto – ũ chrzescĕjanŏw Wiŏlgŏnoc. Procĕm taczĕmŏ pŏzdrzatkŏwi sã Olesch i Thesaŏrus.

Hasŏ *jastrĕ* pŏjŏwiŏ sã w nŏukŏwĕch prŏcach prof. J. Trĕdra: *Kaszubi. Wierzenia i twŏrczoŕc* – przede wszĕtczim notĕrowŏnĕ sã przĕstŏwia (*Jak na Jastrĕ z dakŏ cecze, to do Zelonĕch Swiãtk wicy wŏdĕ jak pŏgŏdĕ; Czej sã wczas Jastrĕ, tej bãdze wczasny ĕ dŏdŕzi zymk, a czej Jastrĕ sã pŏdŕze, tej mdze pŏzny ĕ krŏtcsi zymk*); *Frazeologia kaszubska a wierzenia i zwyczajĕ na tle porŏwnawczim* – bŏkadny zbĕr frazeologizmŏw i przĕstŏwiŏw, np. *Chto sã nie daje rŏzgami w Jastrĕ bic, ten nie mdze tĕż miŏt zdrŏwia nic*.

Kŏpalniã wiĕdzĕ ŏ wierzeniach, ŏbrŕadach i zwĕkach je zbĕr kaszĕbsczi przĕstŏwiŏw *Przĕstŏwiĕ samŏ sã rodzy w gŏwie*. Sã westrzŏd tu zebrŏnĕch m.jin. tĕż sparŏczone z Jastrama, np. taczĕ: *Nie gadŏj ŏ ŕurze, bŏ sã ju Jastrĕ*.

Je wiĕdzĕc, ŕe pŏmŏrsczi lud w pŏgańszczi czasach dŏwŏł tczã bŏŕkŏm z zŏkrãŕĕgŏ sŏwianŕszci mitologii, a wiele z nich pŏjawĭto sã na fest w tpzw. demŏnologii kaszĕbsczi (swŏjny mitologii) za sprawã bŏkadnĕch zbĕrŏw legendŏw i wĕzwĕskiwanĕmŏ tĕch tematŏw w lĕteracczim ũtwŏrstwie regionu. Mŏże tedĕ gadac ŏ szlachŏ wĕprowŏdzajãcym etimŏlogiã sŏwa *Jastrĕ* ŏd mionŏw sŏwianŕszczi bŏŕkŏw. Jaczis szlach jidze nalezc w dokazu Hieronima Derdŏwsczĕgŏ *Ő panu Czŏrlińszcim co do Pŏcka pŏ sĕcĕ jachŏt*. Titelowi heroja, wioŕŏ na bŏce rĕbŏka Mŏŕĕ przez Pŏckã Hŏwingã, bãdãcĕ na wĕszawĕ Jastarni, dowiadŏwŏ sã ŏ nym mŏlu cekawĕch rzĕczy. Rĕbŏk prawi tak: *Pierwi na tim miejscu – ale to ju czasĕ stŏrĕ – jaczis stŏri jãdzĕ jastrze skŏdĕlĕ ŏfiarĕ; a ŕe to w czas wielkanocny robilĕ pŏganie, stãd jastrama mĕ zowiemĕ Pańszczĕ Zmartwĕchwstaniĕ. Z pŏdŏnĕch sŏw jidze wĕczĕtac niĕ leno prŏbĕ ŏbjasnĕniŏ pŏzwĕ swiãt, ale tĕż i etimŏlogii nazwaniŏ mŏla. Sŏwianŕszci kŏlt bŏdŕĕni Jastrĕ ŏstŏt pŏkŏzŏny w dosc przĕkãsnym wiĕdze – ŏbeszĕlĕ sã z niã jakno z „jãdŕã” (biĕsniã). Ale bĕta ŏna tĕż na tĕli wŏznŏ, ŕe skŏdĕlĕ ji ŏfiarĕ. Czãd rokŏ je tuwŏ tĕż wĕznaczone – jidze ŏ wiŏlgŏnocny czas, to je zymk. Skãdka Derdŏwsczi miŏt wiĕdzã wĕzwĕskiwonã do ŏpisywaniŏ pŏstãpnĕch nŏrcĕkŏw Kaszĕb? Gŏdŏ sã, ŕe we wikszoscĕ z aŏtŏpsji, ale zwĕnĕgŏwŏł tĕż z pisŏnĕch zdrojŏw wiĕdzĕ. W przĕtrŏfkŏ Jastarni prŏwŏdujĕwerno zdrojã tim bĕł dŏ niegŏ (wedle badĕrowaniŏw prof. J. Sampa) articeł z rokŏ 1874, ũmŏlniony w pelplińszcim „Pielgrzimie” („Cokolwiek o Jastarni i pŏwypsie Helu”).*

Rĕbŏcĕ z pŏstŏrowŏ w czãdze Wiŏldŕzinocĕ, to je Jastrŏw, szĕkŏwelĕ pierwi pŏwŏwĕ łosŏsŏw prawie w ŏkŏlim dzysdniowi Jastarni. Stãdka tedĕ niechtĕrny

prŏbùjã wĕprowadzĕc etimologiã pŏzwĕ Jastarniŏ, chŏc je tĕż hipŏteza ō ji pŏchŏdanim ōd sŏwa *starnie*.

Wiele pŏspŏlnĕgŏ w swŏjich wierzeniach mielĕ, ze sobã Sŏwianiĕ i Anglosaksoni. Pierszi tcĕlĕ bŏzka, jaczĕgŏ zwelĕ Jastrzĕbŏg albo Jutroboh, Jutrzejbog; drĕdźi zŏs bŏdźĕniã wschŏdajãcĕgŏ widu zwŏnã Eŏstra abŏ Őstara. I sŏwianiŏszi, i stŏrogermaŏszi ōrt tczeniŏ bŏstwŏw miŏt ze sobã pŏspŏlnĕ dzĕlĕczi. Jastrzĕbŏgŏwi ōddŏwelĕ tczã przez tuŏc wkŏt jĕgŏ szaturŏw pŏstawionĕch na grzĕpach. Badĕrowie dŏwnĕch kùlturŏw chcã tĕż pŏkazac blisczĕ parłãczĕ midzĕ pŏzwama *Jastra* a *Ishtar* (bŏdźĕniŏ miŏtotĕ i lĕgnotĕ, ùskarnieniĕ rozrodnĕch mŏcŏw nŏtĕrĕ, znanka matczĕznĕ). Bŏdźĕniŏ ta je fest parłãczŏnŏ z rĕbã – niepamiãtnã znankã lĕgnotĕ. Őddŏwelĕ ji tczã tĕż w zymkŏwym czãdze, tej letkŏ mŏże ze sobã sparłãczĕc zymkŏwĕ zwĕczy z ùczestnieniem ōddŏwŏnym bŏzkmŏ tczonym w tim czãdze.

Stãdka tĕż mŏże pewno sã brac wĕrwark z ōkreslenim pełcĕ Jastrĕ. Na zŏczãtkù szlachùje ōna za biãtkã (tak tĕż w pŏemace *Derdowszczĕgŏ*). Pŏzni pŏjŏwiŏ sã Jastrzĕbŏg – gwĕsno jakno wiŏndzĕna zmianĕ bŏzkwŏ z biãtgłŏwszczich na chłŏpszcĕ, zdzejŏny przez najich starkŏw. Piesniŏdzejã nordŏwĕch Kaszĕb – Jŏzef Ceynowa – w swŏjich dokazach „Jastrzĕbŏg wĕgŏniŏ zĕmã” i „Jastarniŏ” gŏdŏ ō bŏstwie chłŏpszczĕgŏ ōrtu. Sŏwama ùsŏdzkù *Bŏ to Jaster, Sŏwian bŏg, co nad mŏrzã Smãtka zmŏgł* – chwŏli jĕgŏ dobrotnĕ nastawieniĕ do człŏwieka. Tec mitologiczny duch zniechãceniŏ – Smãtk – brĕkùje mŏcnĕgŏ panaceum, a wedle Ceynowĕ je nim prawie *Jastra*. W dokazu „Jastarniŏ” zapisĕje swŏjĕ pŏchwałĕ kù tczĕ Jastrĕ:

*Jesz dzysŏ sã pŏ dunach smùłq
przŏdkŏw twŏjich ōfiarnĕ dimĕ
ōddajãc czĕsc Jastrowi,
stoniszkŏwĕch zymkŏw mĕstru.*

*Wĕsoczy miŏt ù ce kŏscŏt,
ō bŏrzeszkŏwã ōpiarti zwelã,
zżĕwicowŏnã bursztinŏwŏ.*

*Őn wszĕtkŏ widzŏt,
Őn wszĕtkŏ czuł,
nigdĕ mù cĕzŏ lĕdzkŏ nie bĕta troska
ĕ lĕdzczy bŏl.*

*Őn sztormĕ, ōn arkŏnĕ ùsŏdzŏt,
bŏ z Gŏskã sã brŏt,
czĕj ten, zjiwrowŏny, na swiat
dĕnĕgami dunĕ rĕmcowŏt.*

*Őn maszŏpŏw karsznił na mŏrzu wĕsoczim
strĕchlatim nŏdziejã wszczĕpiŏt
na przetrwaniĕ krzĕkwŏw,
na dobĕcĕ cĕzĕch,
co wpŏdelĕ do kraju...*

Dŏsc tĕli ō Jastrze pisze w swŏjim dokazu *Sŏwianiŏskie bogi i demony* Tadeusz Linkner. Kŏrbi ō Jutrobohu – bŏgŏ biŏtim, co wzãt swŏj zŏczãtk z biŏti krwi bŏżĕszcza Trigława i je jakno pŏrĕicznŏ gwizdzã; mŏwi tĕż ō jĕgŏ sostrze Jutrnice jakno ō witrzni. Wĕłŏzonŏ w dokazu przez aùtora sŏwianiŏskŏ kŏsmŏgŏniŏ przĕwŏtiwŏ jesz wiele jinszych cekawĕch wãtkŏw w ti sprawie.

W chrzĕscĕjãnszczich czasach Jaster dozdŏt sã degradacji do pŏzwĕ barabŏnŏw, ōtagŏw, abŏ tĕż blĕzi nie pŏzwŏnĕgŏ demŏna. Przĕwŏtiwŏny ju prof. Samp, notĕrĕjãcĕ wspŏminczi hĕlszczich rĕbŏkwŏ, scwierdzywŏ, że w stŏrĕch rzeczeniach wdŏr ō Jastrze je jesz wcyg zĕwi. Wĕchŏdŏ z nich, że nŏt je gŏ szukac prawie na ōbeŏdach za szĕdlĕcama i że je ōn drĕszny lĕdzŏm: *W rozcĕrowim krzu mŏ diŏbeł mŏdĕ, a w barabŏnach Jastrzĕbŏg – biŏjta jich szĕkac*. Wedle legendŏwĕch przĕkazŏw krŏtkŏ Jastarni je kùczewa, co mŏ w se jakã krĕjamnã sĕlã. Mŏże to prawie tu *Pierwi na tim miejscu – ale to ju czasĕ stŏrĕ – jaczis stŏri jãdzĕ jastrze skłŏdelĕ ōfiarĕ*.

I Jesz na kùnc cytat sparłãczŏny z *Jastrzĕbŏgã* z ùsŏdzkù A. Labudĕ pn. *Bŏgŏwie i dĕchĕ najprzŏdkŏw: Jastrzĕbŏg to dobrotlĕwi, jasny bŏg zymkù. Starwi calĕchnã nŏtĕrã, kŏże ōdeckniwac ze zĕmŏwĕgŏ spikù, stroji rodã w zelĕn i kŏże jastrzĕc sã trŏj kwiatŏm na pŏlach i łãkach. Najprzŏdkŏwie ōbchŏdelĕ ùroczeznã Jastrzĕbŏga na pŏczãtwie gŏrana (maja) z wiŏlgã rozegrãcjã przĕ muzyce, spĕwãch i tunach. Zaŏstatŏta ùroczeznĕ Jastrzĕbŏga weszła w zwĕczŏj i jesz dzys zĕje na Kaszĕbach jakno gajik i majik – wskazĕjãcy z całã mŏcã na apartnĕ zesãdzeniĕ pŏstacĕ i drãdźi do wĕwidnieniŏ ji pŏchŏdzĕnk.*

Słowa: Èugeniusz Prèczkòwsczi

Mùzyka: Jerzi Stachùrszczi

Jastrowi zajc

Desc flot

A - a - a - a - lle - e - lu - ja A - a - a - a - lle - e - lu - ja

A - lle - lu - ja A - lle - lu - ja A - lle - lu - ja A - lle - lu - ja

Mech je trze - ba, sa - no mët nót je gniò - zdkò zro - hic wnet

bò na zaj - ca dzòt - czi żda - ją, tak cos Ja - strè w zwè - kù ma - ją.

Ref. A - le zajc mą - drze - la wié chto je grze - czny, a chto nié.

Do - brim sma - czków bór - dā wpù - sey lè - chèch gniò - zdkò ò - stnie pù - sté.

ò - stnie pù - sté.

Mech je trzeba, sano mët
Nót je gniòzdkò zrobic wnet
Bò na zajca dzòtcki żdają,
Tak cos Jastrè w zwèkù mają.

Ref. Ale zajc mądrzela wié
Chto je grzeczny, a chto nié.
Dobrim smaczków bòrdā wpùscy
Lèchèch gniòzdkò òstnie pùsté.

Kòzdé dzeckò dostac chce
Tutā bómków, pùpè, grè
I téz starszi są w se mòcny,
Czedè czèją słowa żèczné.

Nè bò baro ceszi jich
Drodzich dzòtków redosc, smièch
A jesz wikszò je ùcecha
Z dobri dèszè swégò drècha.

Hana Makurôt

Słowòbùdowizna jistników. Zrascënië i zesadenia

Fòrmacje jistnikówé mògą bëc w kaszëbsczim jãzëkù mòtiwòwóné przez dwie abò wicy słowòbùdowiznowëch témów. Czej tak sã dzeje, mómë do ùczinkù z zesadzonyma słowama. Midzë zesadzonyma jistnikama wëapartniwò sã: zrascënië i zesadenia.

Zrascënië – to słowa pòwstałé przez zrascenië dwùch abò wicy słowów, chtërne parłãczą sã w syntacticznã sztrukturã. Dlò zrascënow przirodné je to, że ni mają òne niżòdnëch interfiksów ani jinëch fòrmantów, a pierszi człón zrascënië colemãto pòstòwò nieòtmieniwny (òkróm niewielnëch wëjimków). Zrascënië mògą bëc ùsãdzone z dwùch jistników, np.: *bùckmack*, ze znankòwnika i jistnika, np.: *Wi-òlgònoc*, abò z przëmionowégò rzeczeniò i jistnika, np. *wniebòwzãcë*, *zmiartwëchwstanië*. Zrascënië sã dosc rzòdczë w kaszëbsczim jãzëkù (czãscy stosëje sã zestawieniã w jich plac), w kaszëbiznie je to téż kategòriò mało produktiwnò.

Zesadenia – sã to słowa pòwstałé ze sparłãczeniò dwùch słowòbùdowiznowëch témów, chtërne – jinaczi jak zrascënië – nie twòrzã syntacticznëch sztrukturów. Dlò zesadeniów przirodné je to, że sparłãczone sã òne interfiksã i dodòwkòwò jesz colemãto doparłãcziwóny je do nich sufiks. W przëtròfkù, czej pierszim człónã je czasnik, tej interfiksã je: *-ë-*, *-i-* (*-y-*), rzadzy *-o-* (*-ò-*), zòs czej pierszim człónã je jistnik, znankòwnik, wielnik abò zamiono, interfiksã je *-o-* (*-ò-*) abò *-ø-*; w przëtròfkù zesadeniów, w jaczich pierszim człónã je słowò germańszcégò pòchòdaniò, colemãto dodòwóny je interfiks *-ø-*, np.: *draszmaszina*, *landkòrta*.

Midzë zesadeniami w kaszëbsczim jãzëkù mòzë wëapartnic nòslédnë sztrukturë i kategòrie:

1. czasnikòwò-jistnikòwë sztrukturë (pierszi człón je czasnikã, drëdżi – jistnikã) – sã to colemãto pòzwë subiektów (pòzwë òsobów, pòzwë zwierzãtów i jinëch subiektów), np.: *gòlëbroda* 'chtos, chto gòli brodë; frizëra', *gònidìòbët* 'ten, chto tëli lòprëje, jakbë gònił diòbłã', *tómignòt* 'człowiek tak mòcny, dobrze zbudowóny, że mógłbë tómac gnòtë', *wrzeszczipësk* 'człowiek, co swòjim pëskã czãsto wrzesz-

czì, *trzãsëgłòwka* 'człowiek, jaczëmù trzãse sã głòwka', *trzãsëògònk* 'ptòch, jaczëmù trzãse sã ògònk; plëszcz', *płaczëdëtka* 'chtos, chto płacze za dëtka', *pùszczikrewka* 'chtos, chto pùszczò krew, żebë wëlëkarzëc', pòzwë strzòdków aktiwnosców, np.: *kropigrònk* 'grònk ze swiãconã wòdã, chtërna służy do kropieniò'.

2. jistnikòwò-czasnikòwë sztrukturë (pierszi człón je jistnikã, drëdżi – czasnikã) – sã to pòzwë subiektów, np.: *kùlekòpka* 'chtos, chto kòpie kùle', *krewpùszczãtka* 'chtos, chto pùszczò krew, żebë wëlëkarzëc', *dzeołãpka* 'białka, jakò łapie dzeckò òb czas jegò rodzeniò sã', *złòcziñc*, *złòdzejòrz*, *brzadotłëka* 'wiatrzëszcze, jaczë tłëcze brzadë i prowadzy do jich òpòdaniò z drzewów', pòzwë tempòralné, np.: *Płaczëbóg* 'dżëñ, czej Bóg płacze; Wiòldzi Piãtk'.
3. przëczasnikòwò-czasnikòwë sztrukturë (pierszi człón je przëczasnikã, drëdżi – czasnikã) – sã to colemãto pòzwë subiektów, np.: *darmòzjòdca*, *darmòzjédz*, *darmòzjòda*, *darmòzërca*.
4. przëczasnikòwò-jistnikòwë sztrukturë (pierszi człón je przëczasnikã, drëdżi – jistnikã) – wëstãpiwają tuwò pòzwë subiektów, np.: *darmòchlëbc* 'ten, chto darmò zjòdò chlëb'.
5. znankòwnikòwò-jistnikòwë sztrukturë (pierszi człón je znankòwnikã, drëdżi – jistnikã) – sã to colemãto pòzwë subiektów, np.: *cëzozemczik*, *czòrnòksãznik*, *czòrnòksyznik*, *wielgòrëba* 'wiòlgò rëba; pòl.: *wieloryb*', *wielgòbaba* 'wiòlgò baba'.
6. jistnikòwò-jistnikòwë sztrukturë (pierszi i drëdżi człón sã jistnikama) – tuwò mieszczã sã pòzwë strzòdków aktiwnosców, np.: *kòłowròt*, *cepmaszina*.
7. wielnikòwò-jistnikòwë sztrukturë (pierszi człón je wielnikã, drëdżi – jistnikã) – mòzëmë tuwò wëapartnic pòzwë subiektów, np.: *pòtgbùr*, *pòtdiòbët*, pòzwë zjawiszczów, np.: *pòtkłòpòt*, pòzwë strzòdków aktiwnosców, np.: *trzënog* 'stòtk do dojeniò, na trzech nogach'.
8. czasnikòwò-czasnikòwë sztrukturë (pierszi i drëdżi człón sã czasnikama) – sztrukturë te w kaszëbiznie sã barò rzòdkò pòtikónë, mòzë tuwò wëapartnic pòzwë òbiektów, np.: *dmùchòtulek* 'chtos, na kògò sã dmùchò i kògò sã tuli; dzeckò'.

AKADEMIA BAJKI KASZUBSKIEJ

Kaszubskie Bajania to spòlëznòwò kampaniò realizowónò przez Kaszëbskò-Pòmòrszczë Zrzeszenië i Radio Gduńsk. Pòwsta òna z mësłã ò dzekach, żebë ju òd nòmłòdszich lat pòznòwãłë kulturowã spòdkòwiznã Kaszub. Jednym z celów kampanii je pòdniesienië w spòlëznie swiãdë tegò, jak wiòldzë znaczenië mò czëtanië dzeckóm.

wicy na www.akademiabajkikaszubskiej.pl